

ALIAE TERAЕ, ALII MORES (Druge dežele, drugačni običaji)

Na Rakitni sem bila vzgojiteljica. Vzgojitelji-terapevti (vseh skupaj nas je bilo šest, kasneje so se prostovoljno pridružili še trije) smo v glavnem študenti Filozofske fakultete v Ljubljani, eden študira v Benetkah. Pred kolonijo smo tvorili del širše skupine, ki so jo povezovala ideje neavtoritarnosti in samorealizacije. Med drugim smo se precej ukvarjali s skupinskim delom, tako da je kolonija na Rakitni predstavljala več ali manj preizkušnjo naših lastnih neavtoritarnih potez v praksi. Poudariti še moram, da ni nihče izmed nas do sedaj imel izkušnje v tovrstnem delu.

Skupno življenje otrok in vzgojiteljev je temeljilo na iskrenih medsebojnih odnosih, pri tem smo izhajali iz dejstva, da so ti otroci, ki so označeni za vedenjsko motene, več ali manj le objekt ponesrečenega vzgojnega procesa. Otrokom smo poskušali pomagati, da bi si pridobili nove izkušnje, da bi se začeli pozitivno dojemati, izražati lastna občutja in pozitivne potrebe sproščanja, komunicirati z vrstniki in odraslimi, sprejemati mnenja drugih o sebi in posredovati svoja dožemanja ostalim, skratka, da bi se povečala spontanost, iniciativnost in ustvarjalnost.

Skupinsko delo:

Celotna kolonija je bila sestavljena iz šestih skupin. Vsaka skupina je štela od štiri do šest članov plus en vzgojitelj, ki je s skupino preživel ves dan, tudi spal je z njimi. Znotraj posamezne skupine so se reševali konflikti, ki so se nanašali na posameznika ali posameznika do okolja, skupine do okolja, posameznika do posameznika itd. ... Delo v skupini je za razliko od individualnega dela omogočalo večjo

odprtost, nudilo je možnost soočenja lastnih problemov s problemi ostalih, krepilo je solidarnost in podobno.

Kolonijska skupnost je bila edina obveznost terapevtske kolonije (TK). Ta se je sestala dvakrat tedensko po eno uro celotna kolonija.

Na kolonijski skupnosti se je reflektirala dinamika dogajanja, terapevtske spremembe, kristalizirali so se problemi, poleg tega je bila ta možnost učenja demokratskih odnosov v skupini, otroci in vzgojitelji so izražali svoje želje in zahteve, razčiščevali smo skupinske probleme itd. Do sedaj so otroci uveljavljali svojo voljo navadno le z destruktivnostjo in negodovanjem. V začetku so otroci izražali odpor do skupnosti, na skupnosti smo hodili celo tako, da je vsak vzgojitelj nesel v naročju ali na rami enega otroka. V drugem delu kolonije se je stanje izredno spremenilo. Na koncu so skupnosti vodili celo sami otroci. Izredno konstruktivno, s poudarkom na govorjenju o osebnih doživljajih. Vprašali so celo, kaj mislimo mi vzgojitelji o njih. Ni jim bilo vseeno, kako jih doživljamo in niso zastavili tega vprašanja za vogalom le meni ali Bojanu ali Rajcu, vprašali so vse, enega za drugim. Vzpostavili smo iskrene odnose in zahtevali so jasen odgovor.

Nezadovoljstvo, ki se je kazalo ob pomanjkanju potrošniških dobrin (TV, plesi, lastna soba, radio ...), se pravi zaradi doma sicer omogočanih, a stalno prepovedanih stvari, je v drugem delu kolonije preprosto zamrlo. V ospredje pa so stopili drugi problemi, za katere prej ni bilo prostora. Tako so dosegle kolonijske skupnosti svoj namen šele v drugem delu. Bilo pa je nujno, da smo šli skozi faze, ki imajo sicer negativen izraz, kajti te faze so bile potrebne in koristne, ker so privedle do sprememb v notranjem in medsebojnem življenju v odnosu do sebe in drugih.

Del terapevtskega programa so tvorile vaje za sprostitve, zaupanje, trdnost, samozavest, občutenje sebe kot tudi skupine in posameznika v skupini, za ritmiko, izražanje občutij (agresivnosti, žalosti, veselja, jeze, sovraštva, ljubezni, osamljenosti itd.). Mogoče je tu vmesna pripomba, da sta nam te oblike dela vključno s psihodramo, gestalt terapijo in še kaj posredovala dva terapevta z Nizozemske, strokovnjaka za delo s skupinami odraslih in otrok, ki sta prišla na našo pobudo v Ljubljano (eden ne prvič), in da smo v okviru prvotne širše skupine še pred odhodom na Rakitno vse to že sami počeli. Poleg tega, da so te vaje omogočale, da so otroci govorili o svojih lastnih doživljanjih (vajam je navadno sledil pogovor), so tudi hote vzpostavljali fizične stike z dotikom, božanjem, prijemom, udarcem, pogledom ...

Ena izmed metod dela je bilo pospeševanje in razvijanje vseh načinov verbalnega izražanja in komuniciranja. Otroci so večkrat izrazili, da jim je govorjenje z vzgojitelji najbolj mučna stvar v koloniji, kajti navajene na že izoblikovan način manipuliranja z odraslimi – avtoriteto, do katere imajo že izoblikovan vzorec obnašanja – so jih novi odnosi presenetili. Proti koncu kolonije je prišlo do ugodnih sprememb.

Poleg športnih tekmovanj, pogovorov v skupini, interesnih dejavnosti, izletov in družabnih prireditev so omembe vredne tudi situacijske drame, kjer so izmenoma nastopali otroci in vzgojitelji in drug drugemu predstavili doživljanje sebe in drugih. Otroci so to počeli z neverjetno iznajdljivostjo in občutljivostjo.

Eden izmed zakonov terapevtske kolonije, ki smo jih oblikovali še pred odhodom v kolonijo, se je glasil, da ne bomo kaznovali: glasneža bomo posedli v senco, da se umiri. Otroci so ta način slabo prenašali, najprej nam niso verjeli, nato so preizkusili našo vzdržljivost, večkrat pa so tudi zahtevali kazni in ukore, kritične situacije smo poskušali v pogovoru reflektirati.

Ce predpostavim, da je imela naša terapevtska kolonija osnovne značilnosti protiokolja, je bilo mladinsko klimatsko zdravilišče Rakitna, kjer smo gostovali (vas, starši), primarni prostor, v katerem se je protiokolje srečalo z okoljem.

Zaradi različnega načina bivanja smo prihajali stalno v konflikte z osebjem zdravilišča, kar je delo precej oviralo. Vzgojitelji nismo kaznovali otrok, če so preklinjali (kar so v začetku, ko so videli, da jim ne grozimo, počeli zelo pogosto, medtem ko so to proti koncu kolonije precej opustili), kajti menili smo, da s tem, ko otroci izkolnejo svojo bolečino, nezadovoljstvo, frustracije itd., ne izživijo le svoje agresije po simbolni poti, ampak dobijo tudi izkušnjo izražanja svojih čustev. Predvsem tistih, ki so sicer z represijo družbe in lastnega superega potisnjena ali izražena na neprimeren način, kot je: jeza, sovraštvo, strah ali pa udarec. Okolje pa je tak način izražanja motilo in tako so bili otroci kot tudi vzgojitelji postavljeni v že prej dobro znano dvojno situacijo.

Naše delovne metode se razlikujejo od tradicionalnih vzgojnih metod med drugim tudi v tem, da se nismo izogibali tveganju in da smo otroku dali možnost izživetja agresije in regeneracije negativnih čustev. Zato tudi jim nismo zaplenili lokov in nožev, kot so to počeli v zdravilišču, in jim tudi nismo prepovedali preklinjati.

Na Rakitno sta nas prišla obiskat nekega dne Iztok in Vesna. Prišla sta s spalnimi vrečami in ko so otroci videli, da bosta spala zunaj, so se v hipu navdušili in sklenili, da bodo šli z njima. Približno šest do sedem starejših fantov in deklet si je sposodilo spalne vreče od vzgojiteljev, ki so jih imeli s seboj, drugi pa so vzeli Rajkove mreže. Po odhodu je prišla k nam Mirjana – naša pedagoška vodja, ki je izvedela za spanje v naravi, ter se razburjala nad našim neodgovornim početjem, predvsem se je bala za zdravstveno stanje otrok in reakcije zdraviliškega doma. Tisto noč so neposredno izkusili, če je to res tako fino, kot so si predstavljali. Tisti, ki so vzeli mreže, so se po nekaj urah vrnili v dom, ostali pa so prišli zjutraj nasmejeni nazaj, toda kasneje niso več šli spat ven. Mirjana se je sekirala zaman, čeprav je uprava doma za to izvedela in komentirala, otroci pa so bili ob tem doživetju nekoliko bogatejši, samozavestnejši, mogoče še kaj drugega.

Ob različnih obiskih in pogovorih je osebje zdravstvenega doma večkrat citiralo primer, ko je en fant iz kolonije pri večerji razbil krožnik. Po mnenju zdravnice je bilo to storjeno iz gole prešernosti, ker jim ni bila všeč polenta. Zato je bilo rečeno, da bi moral storilec povrniti stroške, kar pa sploh ni kazen, ampak samo odškodovanje. Iz tega sledi, da daj-dam relacija deluje vzgojno. Zaključek takega mišljenja je, da pomeni materialno stati za dejanjem za vzgojno in da razbija iz prešernosti lahko samo tisti, ki ima denar. Zdraviliška imovina vključno z vejami dreves ni zaradi otrok, ampak so otroci zaradi nje.

Otroci niso imeli možnosti, da bi manipulirali z ostalimi. Skupina je delovala kot sodnik obnašanja. V drugem delu pa so se zgodile spremembe. Vzpostavila se je solidarnost, pozitivna socialna interakcija med posamezniki. Sproščen odnos do vzgojiteljev (ta je bil sicer tudi prej prisoten), večja zaupljivost, agresivne oblike obnašanja so se zreducirale, kletvice so postale bolj redke, spontano so se organizirali, sami so se pozivali k čistoči, pri hrani so postali bolj umirjeni in kolegialni, večalo se je verbalno in neverbalno komuniciranje, jasneje so definirali svoje občutke, govorili so več o sebi, večalo se je število izdelkov iz usnja, raznobarnih trakcev, predvsem pa risb, ki so bile neagresivne, celo nežne.

Mali Tinc, izredno hiperaktiven deček iz Darkine skupine, z grobimi gibi (preživel je meningitis), je ob strani gledal, ko me je dekle iz moje skupine masiralo. Bila sem prehlajena in sem imela vročino. Ob glavobolih, raznih napetostih in ob večerih smo večkrat uporabili masažo. Ina jo je kmalu obvladala izredno spretno. Tinc je

potem, ko jo je nekaj časa opazoval, zlezel k meni na posteljo in me začel tudi sam masirati. Najprej izredno hitro, močno in grobo, toda ko je gledal Ino in ko ga je ta opozorila, je molče nadaljeval vedno bolj nežno. Ob masaži se mi je temperatura znižala s 37,3 na 36,5° in sem kasneje tudi vstala. Tinc je bil veselo presenečen, ko sem mu povedala o padcu temperature, jaz pa ravno tako – ob doživetju Tince tokrat drugače, kot se je običajno kazal. In še enkrat se je to ponovilo.

Tisti dan smo delali vaje na travniku pod domom. Tinc jih je najbrž začel delati zato, ker so v začetku nekaj časa snemali za TV, toda ostal je do konca. Zadnjo vajo sva delala skupaj, vsi so že odšli. Kot zadnja je bila to vaja za sprostitev. Tinc se je ulegel na trebuh, jaz sem se ga dotikala, masirala, pritiskala, na koncu kar božala. Otrpnil je kot martinček. Koliko tega nam manjka!

Ko je prišla Darka in mu povedala, da gredo drugi iz njegove skupine pripravljat prtljago (bil je to predzadnji dan na Rakitni), je jezno, da prekinja, rekel, da ne gre in da bo prišel kasneje.

S Tincem sva se tudi ravsala, toda z Rakitne sva oba odšla še z doživetjem nečesa drugega.

Avtoritarna osebnost se oblikuje v določenih odnosih znotraj družine, zlasti v primerih strogega in rigidnega nastopanja staršev, ko ti od otrok zahtevajo brezpogojno disciplino in ubogljivost. Značilno za poudarjanje varnosti in odsotnost vsake spontane manifestacije. Pri otrocih se zato razvija sovražnost do staršev, ki pa se ne sme usmerjati vanje, zato to sovraštvo potlačijo, identificirajo se z avtoritarnimi starši in jih idealizirajo. Svoje sovražne impulze projicirajo na tiste družbene skupine, ki so v manjšini in imajo nižji družbeni status. Karakteristike avtoritarne osebnosti so v resnici obrambni mehanizmi, ki preprečujejo izražanje potlačenega sovraštva do avtoritarnega očeta. Strah pred lastnimi sovražnimi impulzi pripelje individua do rigidne osebnosti, do stereotipnega mišljenja in bežanja od ukvarjanja z lastnimi doživljaji, ter v obsodbo vsega, kar odstopa od konvencionalnih vrednot.

Na začetku je bilo pri večini opaziti avtoritarno ponižnost in projektivnost. Otroci so prinesli s sabo izkušnjo avtoritete odnosov, mi pa nismo prevzeli vloge avtoritete, ki so nam jo poskušali naprtiti, ampak smo poskušali uveljaviti koncepcijo vzgojitelja – drugačnega, kot so pričakovali. Naporen proces demokratičnega odločevanja v skupini, intenzivni pritiski skupine na posameznika brez možnosti regresije, zahteve po samostojnem reševanju odnosov

brez intervencije vzgojitelja – to je pri otrocih izzvalo napetost in agresivnost. V začetku so zahtevali institucijo in institucionalni red, zahtevali so vzgojitelja kot imitacijo lastnih izkušenj z »očetom« – pa naj bodo to starši, učitelj, psiholog ... Znašli so se v situaciji, v kateri se razen redkih stvari, skoraj vse navadno prepovedano sme, kjer ni strogega lika staršev, ki kaznujejo, in otroci sami nosijo posledice svojega obnašanja. Razlika med avtoritarnim in permisivnim okoljem se je kazala v tem, da otrok nismo kaznovali, da z njimi nismo manipulirali, nismo se za njih žrtvovali in apelirali na njihove občutke krivde. Ščitili smo jih celo pred avtoritarno strukturiranim okoljem.

Članek izzveni precej teoretsko, kajti zaradi strnjenosti se nisem spustila v širše opazovanje dogodkov, kar bi bilo zelo zanimivo. Tudi videti je precej optimističen. Ne mislim zanikati uspeha eksperimenta, rada pa bi poudarila, da to niso bile brezkonfliktne prijetne počitnice, temveč smo imeli otroci in vzgojitelji tudi težke trenutke. Ali je bilo to negodovanje nad našim provokativnim videzom in obnašanjem, ali so bili to notranji konflikti, ali je bilo to živčno okolje – vsekakor nismo šli v kolonijo z zavestjo pravljичne idile. Bilo je mnogo smeha in veselja, bilo pa je tudi mnogo glavobolov, joka in obupavanja. Prav skozi te različnosti smo izkusili to in ono stanje.